

Den seneste franske sproglov (Toubon-loven) set i et diskursanalytisk perspektiv

Lis Novak

1995

Dette arbejdspapir er blevet præsenteret for og kommenteret af Hans Krause Hansen, Inger Bjerg Møller, Dorte Salskov-Iversen og Charlotte Werther. Arbejdspapiret er en revideret udgave af et paper med titlen *French language policy seen in the perspective of the European integration* præsenteret på konferencen *Political Linguistics* afholdt i Antwerpen den 7.-9. december 1995.

1. INDLEDNING

I februar 1994 fremsatte den franske kulturminister Jacques Toubon, der tilhører det franske højreparti RPR (Rassemblement pour la République), et forslag til en ny fransk sproglov. Initiativet kunne virke overraskende af mindst to årsager: dels fordi Frankrig allerede havde en sproglov, den såkaldte Bas-Lauriol lov, der blev vedtaget i 1975, og hvis indhold i stor udstrækning findes gengivet i Jacques Toubons lovforslag; dels fordi fransk ikke er et minoritetssprog, der indbyder til særlig beskyttelse.

Det spørgsmål der rejser sig, og som jeg vil forsøge at besvare i det følgende er:

- (1) Hvilken motivering havde regeringen for at foreslå den ny og strammere sproglov?

Min teoretiske tilgang er den kritiske diskursanalyse, sådan som den er fremstillet hos Norman Fairclough (1992):

In using the term 'discourse', I am proposing to regard language use as a form of social practice, rather than a purely individual activity or a reflex of situational variables. This has various implications. Firstly, it implies that discourse is a mode of action, one form in which people may act upon the world and especially upon each other, as well as a mode of representation. (...)

Secondly, it implies that there is a dialectical relationship between discourse and social structure, there being more generally such a relationship between social practice and social structure: the latter is both a condition for, and an effect of, the former. (Fairclough 1992: 63-64).

Det overordnede formål med artiklen kan således formuleres som i (2):

- (2) Hvad fortæller den kritiske diskursanalyse os om motiveringen for Toubon-loven?

2. KULTURHISTORISK BAGGRUND

Det er vigtigt at understrege at sprogpoltiske initiativer ikke er noget nyt fænomen i Frankrig, som har politisk tradition for at staten lovgiver på sprogområdet¹.

Den første franske sproglov, den såkaldte Villers-Cotterêts-lov, som blev bekendtgjort i 1539, påbyrder anvendelsen af fransk i domme, der indtil da var blevet affattet på latin.

I 1635 oprettede Richelieu Det franske Akademi, hvis overordnede opgave var at arbejde på fastsætte retningslinjer for og vejlede om korrekt brug af det franske sprog. Akademiet fik desuden til opgave at udgive en autoriseret ordbog over det franske sprog, der skulle oplyse om den "gode brug" - *le bon usage* - af nationalsproget. Akademiet arbejder stadig med redaktionen af denne ordbog, der er udkommet i ialt otte udgaver, sidst i 1935. Richelieus hensigt med oprettelsen af Det franske Akademi var gennem en rendyrkelse af nationalsproget at gøre fransk til et magtfuldt sprog der skulle styrke Frankrigs position som nation:

- (3) He (=Richelieu) wanted the Academy not only to purify the language but also to equip it for all domains in which an imperial language can serve, including science and scholarship. Richelieu wanted French to replace Latin, as Latin had replaced Greek as a language of high culture and power. (Cooper 1989: 10).

I perioden efter 1789 blev Frankrigs anden sproglov vedtaget. Denne lov påbyrder at alle officielle dokumenter, der blev affattet på fransk territorium, skulle være skrevet på fransk. I franske Hager (1992: 109-110) havde denne lov tre formål

- (4)
- at bekæmpe regionalsprogene, der blev brugt af visse kontrarevolutionære kræfter;
 - at forhindre at manglende kendskab til nationalsproget kunne bruges som undskyldning for ikke at overholde landets love;
 - at cementere nationens enhed udadtil.

¹Se f.eks Jacob og Gordon (1985).

Det ville selvfølgelig være fejlagtigt at antage at sprogpoltiske tiltag er et nutidigt fænomen, affødt af den europæiske integration. Dermed ikke være sagt at udviklingen i EU har været uden indflydelse på fransk sprogpolitik, hvilket jeg vil vende tilbage til i afsnit 5.3.

3. TOUBON-LOVEN.

Jacques Toubon's lovforslag, som blev fremsat i februar 1994, angik både det franske sprogs status, dvs dets udbredelse set i forhold til andre sprog, og dets corpus, dvs sprogets interne organisering².

Med hensyn til status-planlægning pådrer loven obligatorisk brug af fransk i en række situationer:

- i forbrugeroplysninger, reklamer og offentlige annonceringer;
- i arbejdskontrakter og arbejdsregler;
- i audiovisuel kommunikation;
- i undervisning;

- ved afholdelse af konferencer

Med hensyn til det sidste punkt, pådrer lovforslaget ikke obligatorisk brug af fransk i mundtlige indlæg, men præciserede at "ingen kongres bør blive organiseret af personer eller firmaer af fransk nationalitet i Frankrig, uden at fransk kan blive anvendt i fremlæggelserne og debatterne"³. Dette lovforslag blev genstand for en interessant politisk debat, som jeg vil vende

² I følge Labrie (1993: 27) er det Kloss (1969:81) der er ophavsmand til denne skelnen mellem status- og korpusplanlægning. Fishman (1983) pointerer at denne skelnen ofte er klarere i teori end i praksis.

Se Labrie (1993: 28) for en discussion af henholdsvis Rubin (1971), Bamgbose (1989) og Coopers (1989) definition af det overordnede begreb "language planning".

³Den endelige lovartikel var formuleret uden brug af dobbeltnegationen "ingen kongres"...."uden at": *Tout participant Bine manifestation, un colloque ou un congrès en France par des personnes physiques ou morales de nationalité française a le droit de s'exprimer en français.* (Article 6, Journal Officiel, le vendredi 5 août 1994, numéro 180, p.11392.

tilbage til i afsnit 5.2..

Paragraffen om corpus-planlægning forbød anvendelse af fremmedord, når der findes et tilsvarende fransk udtryk, i særdeleshed et udtryk der er godkendt af terminologikommissionerne og opført på de officielle lister om berigelse af det franske sprog⁴. Man taler i disse tilfælde om "codificeret fransk". Denne paragraf var på systematisk vis indført i de enkelte lovartikler omhandlende obligatorisk brug af fransk i konkrete tilfælde.

Lovforslaget måtte igennem mange og lange behandlinger i Nationalforsamlingen og i Senatet, inden der kunne opnås parlamentarisk enighed om det. Herefter forelagde socialisterne det for Forfatningsrådet, hvilket resulterede i at ni paragraffer blev bortcensureret⁵.

Paragrafferne vedrørende statusplanlægningen blev ikke censureret; det blev derimod paragrafferne om obligatorisk brug af kodificeret fransk, med den argumentation at de var i strid med artikel 11 i menneskerettighederne fra 1789, i hvilke enhver borger har krav på ytringsfrihed:

(5) L'article 11:

La libre communication des pensées et des opinions est un des droits les plus précieux de l'homme: tout citoyen peut donc parler, écrire, imprimer librement, sauf à répondre de l'abus de cette liberté dans les cas déterminés par la loi.

(cfr. Le Monde le 31 juillet 1994: *Le Conseil constitutionnel refuse à l'Etat le droit d'imposer un français codifié.*

⁴De første terminologikommissioner blev oprettet i 1972 med henblik på at komme op for brugen af engelske termer i det franske sprog. Se Rasmussen (1993: 35-40) for en kort redegørelse for terminologikommissionernes arbejde.

⁵Den parlamentariske debat om Jacques Toubons lovforslag forløb således:

23. februar 1994: Ministerrådet vedtager lovforslaget.

12, 13 og 14. april 1994: Debat i Senatet.

3, 4 og 5. maj 1994: Debat i Nationalforsamlingen.

26. maj 1994: Debat i Senatet.

13. juni 1994: Debat i Nationalforsamlingen.

30. juni 1994: Parlamentet vedtager definitivt Toubons lovforslag om brug af fransk.

29. juli 1994: Forfatningsrådet censurerer Toubon-loven.

5. august 1994: Toubon-loven bekendtgøres i Journal Officiel.

Det er vigtigt at understrege, at der ikke var politisk uenighed om selve det at lovgive om det franske sprog. **S**ides forsøgte ingen af de folkevalgte at argumentere imod at sprogbrug gøres til et statsanliggende, hvilket nedenstående aviscitater fra henholdsvis **L**ibération og **L**e Monde illustrerer:

(6)

- a. Dans son principe le sujet fait l'unanimité au sein de la Haute Assemblée. Pas une voix ne s'est élevée, au cours de la discussion pour explorer qu'on l'agit sur une notion aussi floue que le langage. Qu'ils soient de droite ou de gauche, les sénateurs - saisis avant l'Assemblée de l'ordre du jour actuellement embouteillé - considèrent qu'il s'agit d'une de leur attribution expresse sinon d'un devoir urgent. (**L**ibération, le 13 avril 1994).
- b. L'affaire fait l'unanimité. Tous les parlementaires, quelle que soit leur couleur politique, sont convaincus de la nécessité de défendre la langue française. (**L**e Monde, le 4 mai 1994).

Det der adskilte politikerne, var spørgsmålet om, hvilke områder der skulle undtages fra loven. Generalt var de socialistiske Parlamentsmedlemmer tilhængere af en mindre restriktiv lov. Det interessante i denne sammenhæng er at der opstod alliancer på tværs af de traditionelle politiske skel. Replikudvekslingen i (6) mellem Michel Poniatowski fra det højreorienterede parti **R**épublicains et Indépendants, og socialisten Raymond Courrière er et eksempel herpå.

(7) Michel Poniatowski (**R**épublicains et Indépendants):
Dans les circonstances présentes, j'aurais plutôt tendance, une fois n'est pas coutume,...

M. Raymond Courrière (Socialiste): Ah non, alors!

M. Poniatowski:

..Bonne prononcer en faveur de l'amendement présenté par M. Autain (socialiste). (*Ah! sur les travaux socialistes.*)

J'ai siégé dix ans au Parlement européen, j'y ai présidé deux des commissions les plus importantes. Une partie des discussions s'y tenait sans traduction, directement en anglais ou français. L'anglais me servait, en particulier, à dialoguer avec les Allemands. Un texte trop rigoureux, mes chers collègues, aboutirait à fermer le Parlement de Strasbourg. (**S**éat Débat Parlementaire, **S**éance du 13 avril 1994, Journal Officiel: 1002).

Endelig bør det præciseres at Jacques Toubons sproglov ikke var et dagspolitisk varmt emne, der

inviterede til opportunisme. I 1993 fremkom den socialistiske regering selv med et forslag til en ny sproglov, som imidlertid ikke kom til videre behandling pDgrund af regeringsskiftet samme D

4. DEN FRANSKE REGERINGS OFFICIELLE DISKURS

Kulturminister Jacques Toubon indledte den frste senatsdebat med at fremfge regeringens officielle motivation for den nye sproglov:

- (8) Il s'agit essentiellement par ce texte de garantir au citoyen, au salariJ au consommateur, que l'usage d'une langue JrangPe ne lui sera imposJ au dJriment de la langue nationale. C'est un droit JJmentaire du citoyen de pouvoir disposer d'informations dans la langue de la R.Jublique. (Jacques Toubon, S.Jat, DJat Parlementaire, S.Jnce du 12 avril 1994, Journal Officiel: 949).

Brugen af termene *garantir* (garantere), *citoyen* (borger) og *droit JJmentaire* (elementFr ret) indikerer at lovens primFre formDer at beskytte de franske borgere.

I formuleringen *garantir que l'usage d'une langue JrangPe ne lui sera imposJ* garantere at brugen af et fremmedsprog ikke pDinges ham/hende) er anvendelsen af verbet *imposer* (pDvinge) vigtig, fordi den prFsupponerer at brugen af et fremmedsprog ikke er resultatet af et personligt valg, men af en ikke nFrmere prFciseret tvang. Udeladelsen af agens i sFtningen slrrer magtrelationerne, eftersom vi ikke fD oplyst hvem der pDvinger de franske borgere brugen af et fremmedsprog.

Det er interessant at bemFrke, at der ikke refereres til nogle specifikke sprog; i stedet anvendes udtrykkene *langue JrangPe* (fremmedsprog), *langue nationale* (nationalsprog) og *la langue de la R.Jublique* (Republikkenes sprog). Brugen af disse udtryk i stedet for de alternative og mere prFcise udtryk "det franske og det engelske sprog" bevirker at formDet med loven ikke fremstilles som et banalt sprngsmD om valget mellem fransk og engelsk, men som et sprngsmD af mere general karakter og dermed af strre samfundsmFssig og moralsk betydning: en borgers

ret til at bruge sit nationalsprog.

Endelig kan benævnelsen af de personer der vil blive berørt af loven, ikke kun som franske borgere, men som *salariés* (lønmodtagere) og *consommateurs* (forbrugere) fortolkes som et forsøg på at fremstille loven som en foranstaltning der er uundværlig i et moderne samfund.

Ved at fremstille loven som en beskyttelsesforanstaltning mod en ikke nærmere defineret trussel, undgår Jacques Toubon at omtale de reelle magtforskydninger som den nye lov implicerer, dvs den kendsgerning at det ikke kun er staten, men også foreninger, der har til formål at forsvare det franske sprog, der får magt til at sanktionere personer og virksomheder hvis sprogbrug afviger fra lovreglerne.

At den nye sproglovs udvidede sanktionsmuligheder - i forhold til Bas-Lauriol loven fra 1975 - indtager en central plads i politikernes overvejelser over hvorledes det franske sprogs situation kan ændres, fremgår midlertid klart af kommissionsformand Jacques Legendres rapport:

- (9) - la loi de 1975 est restée largement inappliquée parce que les agents de la répression des fraudes, habilités à constater les infractions aux dispositions qu'elle édictait, n'ont pu sensibiliser les agents de la justice de faire respecter cette loi ou par ce qu'elle n'avait pas prévu de sanctions. Le projet de loi propose de diversifier les sanctions applicables, en instituant notamment des sanctions civiles, telles que l'inopposabilité relative des dispositions des contrats qui contreviendraient aux règles linguistiques, et de reconnaître explicitement aux associations de défense de la langue française la possibilité d'exercer, dans certains cas et certaines conditions, les droits reconnus à la partie civile. (Sénat, Rapport numéro 309, fait au nom de la commission des Affaires culturelles sur le projet de loi relatif à l'emploi de la langue française:100.)

Jacques Toubons diskurs, der bygger på den forudsætning at en fransk borger altid vil foretrække at udtrykke sig på fransk, omtaler ikke den mulighed for anvendelse af et andet sprog end fransk kan være resultatet af den pågældende aktørs frie valg. Dette er bemærkelsesværdigt, idet det er i dette sidste tilfælde at den nye sproglovs udvidede sanktionsmuligheder - og dermed forskydningen i magtforholdet mellem stat og borger - bliver aktuel.

Jacques Toubon understreger ofte at loven ikke tager specifikt sigte på det engelske sprog:

- (10) Cette loi n'est pas une loi sur la langue elle-même, sur son évolution, sur l'usage du "franglais" par exemple. (Jacques Toubon, Sénat, Débat Parlementaire, Séance du 12 avril 1994, Journal Officiel: 949)

Det fremgælder imidlertid klart af den politiske debat at det truede sprog er engelsk/amerikansk:

- (11) Nous cherchons une voie moyenne qui nous permette d'alléger la pression, laquelle certains craignent, de ne s'exprimer qu'en anglo-américain. (Jacques Toubon, Assemblée Nationale, Débat Parlementaire, le 4 mai, Journal Officiel: 1465.)

I (11) er det igen interessant at konstatere at Jacques Toubon præsenterer brugen af engelsk-amerikansk som resultatet af et pres, uden at præcisere hverken hvem der udøver dette pres eller hvem der er offer for det.

Regeringens officielle diskurs, der præsenterer Toubon-loven som en foranstaltning hvis primære formål er at beskytte de franske borgere ved at sikre dem en ret til altid at kunne anvende og "blive betjent" på fransk i Frankrig, er udtryk for den mest sandsynlige forklaringsmodel. Lad os kalde den **beskyttelsesstrategien**.

Denne beskyttelsesstrategi afspejler en symbolsk hegemonisk kamp mellem fransk og engelsk, i hvilken engelsk har status af et sprog, der truer det franske sprog på nationalt plan. Termen "hegemonisk" bruges her i Faircloughs betydning:

- (12) Hegemony is leadership as much as domination across the economic, political, cultural and ideological domains of a society.... Hegemony is a focus of constant struggle around points of greatest instability between classes and blocs, to construct or sustain or fracture alliances and relations of domination/subordination, which takes economic, political and ideological forms. (Fairclough 1992: 92).

Set i dette perspektiv er loven det middel der skal bruges i kampen for at ændre den symbolske magtbalance mellem fransk og engelsk på nationalt plan; dette skal ske ved at dæmme op for brugen af engelsk på fransk territorium, hvilket imidlertid ikke er eksplicit fremstillet i regeringens diskurs.

Regeringens officielle diskurs rummer også den anden dimension, der berører Frankrigs forhold til de fransktalende lande:

- (13) - Elle (la langue française) est le lien privilégié des États constituant la communauté de la francophonie. (Article 1, Journal Officiel, le 4 août 1994)

Dette, at det franske sprog, der har status af magtsprog i de tidligere franske kolonier, fremstilles som "et privilegeret bånd" mellem de fransktalende lande, rummer interessante fortolkningsmæssige perspektiver, som imidlertid ligger udenfor rammer af dette arbejdspapir.

5. ALTERNATIVE FORKLARINGSMODELLER

Der eksisterer en række elementer - af kulturspecifik, ideologisk og diskursiv karakter - der kan fortolkes som udtryk for andre mulige motiveringer end beskyttelsesstrategien.

5.1. Det franske sprogs betydning for den nationale identitet.

Det første element der lægger op til en anden forklaringsmodel er den kendsgerning at det franske sprog er et vigtigt element i franskmandenes identitet og selv-forståelse.

Hvis man f. eks. slår op under "la langue française", i Guy Michaud og Alain Kimmels "Le nouveau guide France" (1994), der er tænkt som et informerende opslagsværk til udfindinge, der ønsker et fristående indtryk af Frankrig, kan man læse at det franske sprog er **une langue universelle**. Det hedder endvidere:

- (14) Après une période critique, où l'anglais lui faisait une concurrence victorieuse, le français semble connaître un regain de faveur dans de nombreux pays étrangers. Il conserve en tout cas de cause un grand prestige. Pour quelle raison? (Michaud et Kimmel (1994: 22).

Som svar på spørgsmålet om hvorfor det franske sprog er omgivet af stor prestige gives en række

lingvistiske argumenter - vedrørende det franske sprogs ortografi, syntaks og fonetik - der illustrerer det franske sprogs objektive overlegenhed i forhold til andre sprog.

At det franske sprog i en nutidig guide fremstilles som et universelt sprog, kan fortolkes som et tegn på at denne påstand har fået status af naturaliseret ideologi, dvs. som et udsagn der tages for givet.

Nedenstående citat, der stammer fra en artikel Jacques Toubon har skrevet i Le Monde, understøtter den samme hypotese:

- (15) Rester fidèles à notre génie pour mieux s'ouvrir aux autres; rester fidèles à notre culture et à l'universalité qui est le message millénaire de la France. (Jacques Toubon: Le Monde le 24 février 1994).

Begreberne *génie* (egenart), *culture* et *l'universalité qui est le message millénaire de la France* (universalitet, som er Frankrigs tusindårige budskab) er præsuppositioner, dvs. de fremstiles som taget for givet af Jacques Toubon, hvilket igen antyder at de har status af naturaliseret ideologi.

Myten om det franske sprogs universalitet stammer fra en periode hvor fransk var den vestlige verdens interlingua. Den person der fremførte nogen anden har cementeret påstanden om det franske sprogs universalitet er Antoine Rivarol, der i 18-tallet vandt Berlin-Akademiets prisopgave ved at besvare spørgsmålene:

- (16) "Hvad har gjort det franske sprog universelt?
Hvorfor fortjener det denne forrang?
Kan man formode at det vil bevare den?"

Rivarol indsendte en afhandling der senere blev trykt og berømt under titlen *Discours sur l'universalité de la langue française* (1784). Eftersom det franske sprogs universalitet var præsupponeret i opgaveformuleringen, kunne forfatteren straks argumentere for, hvorfor hverken tysk, italiensk eller engelsk havde mulighed for at møde sig med fransk. Det skyldtes ganske enkelt, at disse andre tungemålede orden og klarhed i deres sproglige struktur, egenskaber som fransk sprog sige besad fra naturens side.

Rivarols universalitetsbegreb er blevet og bliver stadig brugt af det officielle Frankrig i et forsøg på at retfærdiggøre brug af fransk i forskellige sammenhænge, for eksempel af promoveringen af det franske sprog i de tidligere franske kolonier.

Intertekstualitetsbegrebet kan hjælpe os med at beskrive dette fænomen: at historien skaber en diskurs der brugt i forskellige ideologiske sammenhænge er med til at skabe historien:

- (17) The concept of intertextuality sees texts historically as transforming the past - existing conventions and prior texts - into the present. This may happen in relatively conventional ways of drawing on conventions and texts into routines, and to naturalize them. However, this may happen creatively, with new configurations of element of orders of discourse, and new modes of manifest intertextuality (Fairclough 1992: 85).

At henvise til det franske sprogs universalitet i dag, hvor fransk er ved at miste prestige i international sammenhæng, kan virke paradoksalt, men det er samtidig et tegn på at det franske sprog i visse franskmænds bevidsthed stadig har samme status og prestige som for 200 år siden.

Anvendelsen af universalitetsbegrebet kan fortolkes som udtryk for at regeringens diskurs, udover beskyttelsesstrategien, rummer en **ekspansionsstrategi**, der afspejler en symbolsk hegemonisk kamp mellem fransk og engelsk på internationalt plan. Set i dette perspektiv, er loven motiveret af et ønske om at styrke brugen af fransk i international sammenhæng. Loven er det middel der skal bruges i kampen for at ændre den symbolske magtbalance mellem fransk og engelsk på internationalt plan.

5.2. Fransk som konferencesprog.

Den debat der fandt sted i forbindelse med forhandlingerne om lovartiklen vedrørende brug af fransk på kongresser afholdt i Frankrig, afspejler den samme symbolske magtkamp mellem fransk og engelsk.

Selve lovforslaget pådrog sig som sagt ikke brug af fransk i mundtlige indlæg, det havde således ikke

eksplicit til hensigt at forbyde brug af engelsk som konferencensprog, men blot at sikre retten til at kunne tale fransk. Vi har tidligere set at det er denne ret der er det bFrende element i regeringens beskyttelsestrategi- diskurs.

Loven prFciserede endvidere at indlFg prFsenteret pDengelsk, senere skulle forefindes i resumJorm pDfransk, hvilket ogsDkan legitimeres af den officielle beskyttelsesstrategi.

Visse udtalelser kan imidlertid ogsDtolkes som udtryk for at loven skal incitere udenlandske forskere til i hrjere grad at anvende fransk som akademisk arbejdsprog:

- (18) ...l'obligation d'un rJumJen franHs peut lre remplie B un moindre cof t soit par une traduction de ce document, soit par une rJaction en franHs, qui n'est d'ailleurs par hors de portJ des scientifiques, y compris Jrangers. En effet, comme l'a montrJ une Jude rJente du CNRS, 70% des scientifiques Jrangers parlent franHs, quoi qu'en pensent nos compatriotes. (Jacques Toubon, S J at, D J at Parlementaire, le 13 avril 1994, Journal Officiel: 1000).

BemFrkningen "quoi qu'en pensent nos compatriotes" mDolkes som udtryk for Jacques Toubons manglende tiltro til den franske befolknings viden om, hvor stor international udbredelse det franske sprog reelt har i videnskabelige kredse.

Selve det at nFvne at 70% af de udenlandske videnskabelige forskere taler fransk, kan fortolkes som udtryk for at disse forskere i sDfald burde anvende det franske sprog, nD de deltager i kongresser der afholdes i Frankrig. Vi ser altsDgen et eksempel pD at loven ikke kun er motiveret af en beskyttelsesstrategi, men ogsD af en ekspansionsstrategi.

Det prFciseres andetsteds i debatten at de fransk-talende kongresdeltagere generelt er stFrkt i undertal, hvorfor det kommer til at virke som et paradoks at ville styrke brugen af fransk i denne sammenhFng:

- (19) En effet, on estime en moyenne B 20 ou 30% la proportion des participants francophones aux colloques ou aux congrB organisJ sur le territoire national (Jacques Legendre, S J at D J at Parlementaire, S J ince du 13 avril, Journal Officiel: 999).

En interessant pointe er, at der under senatsdebatten blev fremsat et lovforslag i forbindelse med hvilket, kongresser, hvor flertallet af deltagerne var ikke fransk-talende, skulle undtages fra loven⁶, og at dette forslag blev trukket tilbage, da kommissionsformanden oplyste at dette er den generelle situation ved internationale kongresser.

Det var De franske Videnskaber Akademie der havde anmodet om denne lempelse af loven, og da den ikke blev taget til indfølgende af Senatet, udsendte Akademiet en offentlig appel, i hvilken de anmodede Nationalforsamlingen om at tage deres ønske hørtideligt, hvilke imidlertid ikke skete.

Eftersom "forbrugerne", dvs de franske kongresdeltagere, i dette tilfælde forsvarer anvendelsen af engelsk, idet disse i visse situationer snarere kræver en ret til at undslippe for den obligatoriske brug af fransk, er det vanskeligt for regeringen at anvende beskyttelsesstrategien.

Den parlamentariske debat afslutter imidlertid at et af de vigtigste punkter for de franske fortalere for loven ikke er om arbejdsproget er engelsk eller fransk på konferencer afholdt i Frankrig, men om fransk bliver brugt sammen med engelsk i videnskabelige publikationer, hvilket følgende udtalelse vidner om:

- (20) De plus en plus, les scientifiques français ne trouvent plus d'exprimer que dans des revues scientifiques paraissant en langue étrangère, singulièrement en anglais. Nous devons lutter contre ce fait. (Jacques Legendre, Rapporteur de la commission des Affaires culturelles, Sénat, Débat Parlementaire, Séance du 13 avril 1994, Journal Officiel: 997).

For Jacques Toubon er det afgørende at det franske sprog bliver anvendt indenfor de områder der er af betydning for Frankrigs fremtid:

- (21) Admettre que l'on puisse interdire de s'exprimer en français dans certains colloques reviendrait à renoncer à l'usage du français dans les domaines déterminants que sont, pour l'avenir de notre économie et de notre puissance nationale, la recherche scientifique

⁶Se Sénat, Débat Parlementaire, Séance du 13 avril 1994, Journal Officiel: 996-999.

et la technologie. (Jacques Toubon, *Sénat, Débat Parlementaire, Séance* du 13 avril 1994, *Journal Officiel*: 1004).

Flere udtalelser vidner om det engelske sprogs fremrørende position på dette område:

- (22) L'état des lieux actuel de la recherche scientifique et la place de notre pays dans ce cadre imposent d'autres orientations. Qu'en est-il en effet? Dans ce domaine, comme dans bien d'autres, la suprématie anglo-américain s'accroît chaque jour un peu plus. (Danielle Bidard-Reydet (communiste) *Sénat, Débat Parlementaire, Séance* du 13 avril 1994, *Journal Officiel*: 998).

Brugen af udtrykket "suprématie anglo-américain" viser at for franskmændene er dette anliggende ikke kun en teknisk debat om sprogbrug, men i lige så høj grad et spørgsmål om symbolske magtforhold. Der er stor symbolsk magt og prestige knyttet til at være det dominerende internationale videnskabsprog; den kendsgerning at det officielle Frankrig insisterer på den vis obligatorisk brug af fransk på videnskabelige konferencer, trods den kendsgerning at den sproglige praksis indenfor dette område har udviklet sig til fordel for engelsk, uden at de franske forskere har protesteret, tyder igen på at loven er udtryk for en ekspansionsstrategi.

5.3. Europæisk integration og fransk sprogpolitik.

Skemaet i (23), der sammenholder nogle begivenheder i den europæiske konstruktion med franske sprogpoltiske initiativer, illustrerer det sidste argument der understøtter hypotesen om at Toubon-loven ikke kun er motiveret af et ønske om at beskytte de franske borgere i Frankrig .

(23)

EU-næglebegivenheder	Fransk sprogpolitik
1951 Kul- og Støtunionstraktaten underskrives.	
1958 Rom-traktaten underskrives.	
1963 Storbritannien anmoder om optagelse i EF, men afvises af de Gaulle.	
1973 Storbritannien, Danmark og Irland optages i EF.	1966 le Haut Comité pour la défense et l'expression de la langue française.
1981 Grækenland optages i EF.	1972 Udstedelse af decret der forudsætter nedsettelse af ministerielle terminologi kommissioner mhp berigelse af det franske sprog.
1985-86 Den Europæiske Fælles Akt underskrives.	1975 Bas-Lauriol loven.
1986 Spanien og Portugal optages i EF.	1984 Oprettelse af le Haut Conseil de la Francophonie.
1992 Maastricht-traktaten ratificeres.	1986 Udstedelse af nyt decret der erstatter det fra 1972.
	1989 Udstedelse af decret der opretter: le Conseil Supérieur de la langue française og la Délégation générale à la langue française.
	1992 Forfatningsændring: "la langue de la République est le français".
	1993 Den socialistiske regering fremlægger et forslag til en ny sproglov, der skal erstatte Bas-Lauriol loven.
	1994 Toubon-loven bekendtgøres.

Frankrig har været en af hovedaktørerne i dannelsen af de Europæiske Fællesskaber. Hvad den sproglige dimension angår er det vigtigt at minde om, at forløberen for Romtraktaten, Kul- og Støtunionstraktaten (=CECA), som blev underskrevet i 1950, kun var affattet på fransk, og selv om den senere blev oversat til de øvrige officielle EF-sprog, var det kun den franske udgave der have juridisk gyldighed.

At fransk er blevet det sprog, der har begrebsliggjort den nye europæiske konstruktion, er af stor symbolsk betydning for Frankrig og har givet landet prestige overfor de øvrige europæiske lande.

På nuværende tidspunkt, findes der ikke nogen europæisk sprogpolitik, og der er ingen konkrete planer om hverken at skære ned på antallet af officielle sprog eller at begrænse antallet af interinstitutionelle arbejdsprog. Der er således ingen formelle elementer i den europæiske integrationsmodel, der truer det franske sprog. Faktisk udgør beskyttelsen af europæiske minoritetssprog et særligt indsatsområde i EU's kulturpolitik, hvortil der afsættes særlige midler⁷.

Med fransk alligevel er ved at tabe terrain og dermed prestige og symbolsk magt, skyldes det at størstedelen af medlemslandene i EU har engelsk som første fremmedsprog, og at engelsk derfor i visse af de europæiske organer er ved at overtage pladsen som dominerende arbejdsprog⁸.

Ovenstående skema indikerer at den europæiske integrationsproces, som har været af politisk og økonomisk karakter, indirekte har påvirket Frankrigs sprogpolitik: jo mere integration, jo mere sprogpolitik. Det mest iøjnefaldende eksempel er måske ratifikationen af Maastricht-traktaten, der ligefrem resulterede i en forfatningsændring.

Set i europæisk sammenhæng er Frankrig stadig en betydningsfuld nation på det politiske og økonomiske plan, men kulturelt er Frankrig på tilbageslag. Effekten af denne kontradiktion er at Frankrig opruster på det symbolske plan, gennem en national sproglovgivning, der skal komme op for den brugen af engelsk på nationalt plan, og styrke brugen af fransk i international sammenhæng.

⁷Se *De mindre udbredte sprog i Den Europæiske Union*, Aktivitetsrapport 1989-1993, Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, KOM (94) 602 endelig udgave. Bruxelles, den 15.12. 1994.

⁸I en artikel i avisen *Libération* (07.03. 1994) fremgår det at det franske sprog stadig er det dominerende arbejdsprog i EU-kommissionen, hvilket tilskrives at mere end 30% af det administrative personale er belgisk. Artiklen præciserer at 70% af de skrevne rapporter bliver affattet på fransk. Til sammenligning nævnes det at 75% af alle OECD rapporter er på engelsk, på trods af at OECD har hovedsæde i Paris.

6. KONKLUSION.

Lad os nu vende tilbage til de to spørgsmål som dannede udgangspunkt for dette arbejdsblad:

- (1) Hvilken motivering havde regeringen for at foreslå en ny og strammere sproglov?
- (2) Hvad fortæller diskursanalysen os om motiveringen for Toubon-loven?

Den diskursanalytiske tilgang peger i retning af, at den franske regerings motivation for at foreslå en ny sproglov er baseret på den dobbeltstrategi bestående af: en beskyttelsesstrategi og en expansionsstrategi.

Beskyttelsesstrategien, som svarer til regeringens officielle motivation for loven og som derfor er forholdsvis let at identificere, bygger på den forudsætning at det franske sprog er et truet sprog der kræver særlig beskyttelse på nationalt niveau.

Ekspansionsstrategien er sværere at identificere, idet den ikke er eksplicit udtrykt i regeringens officielle motivation for loven. Jeg har præsenteret tre typer argumenter der antyder tilstedeværelsen af en sådan ekspansionsstrategi:

- 1) Den kendsgerning at det franske sprogs universalitet, i forskellige diskurstyper, har status af naturaliseret ideologi;
- 2) De, af visse politikere, udtrykte ambitioner om at fransk burde have status som internationalt forskningssprog på linje med engelsk;
- 3) Den tilsyneladende sammenhæng mellem europæisk integration og fransk sprogpolitik.

Visse franske nreglepersoner udtrykker ekspansionsstrategien tydeligere end andre, hvilket følgende udtalelse fra den permanente generalsekretær for Det franske Akademi, Maurice Druon vidner om: "Frankrig bør aldrig acceptere at Europaparlamentet flyttes fra Strasbourg til Bruxelles - det skulle da lige være, hvis man til gengæld kunne opnå fransk sprog for alle blev anerkendt som Europas fællessprog, til erstatning for de ti sprog man kæmper med for øjeblikket (Le Monde, 6. december 1988, beretning for december 1988 om "det franske sprogs tilstand").

Min analyse har vist at den franske regerings diskurs har flere niveauer. Men situationen er egentlig mere kompliceret: på nationalt plan er det således ikke kun forholdet mellem det engelske og det franske sprog der giver anledning til et hegemonisk sprogforhold; det samme er tilfældet for forholdet mellem det franske sprogs status som officielt nationalsprog overfor de regionale dialekters mere tvivlsomme status. Diskursen i denne konflikt er interessant, fordi den reaktualiserer historiske begivenheder fra en periode hvor sprogpolitik spillede en central rolle for den franske statsdannelse.

Et andet vigtigt aspekt af den franske regerings diskurs er den del der vedrører det franske sprogs status i de tidligere franske kolonier, de såkaldte francophonie-lande. I denne kontekst har fransk status af et dominerende sprog, og et af de interessante spørgsmål der rejser sig er, hvorledes den franske regering prøver at legitimere sin sproglige indflydelse i disse områder.

LITTERATUR

- Bamgbose, Ayo. 1989. "Issues for a Model of Language Planning", *Language Problems and Language Planning*, 13: 1, 24-34.
- Boll-Johansen, Hans. 1992. *De franske: fransk identitet, myte og virkelighed*. København: Gyldendal.
- Cooper, Robert L. 1989. *Language Planning and Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coulmas, Florian (Ed.). 1991. *A Language Policy for the European Community. Prospects and Quandaries*, Berlin, New York, Mouton de Gruyter.
- De Witte, Bruno. 1991. "The Impact of European Community roles on Linguistic Policies of the Member States, F. Coulmas (dir.) *A Language Policy for the European community. Prospects and Quandaries*, Berlin, New York, Mouton de Gruyter.
- Etat de la francophonie dans le monde*, rapport 1994. Paris: La Documentation française.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman. 1995. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. London and New York: Longman.
- Fishman Joshua A. 1983. "Modeling rationales in corpus planning: modernity and tradition in images of the good corpus. In Juan Cobarrubias and Joshua A. Fishman (Eds.), *Progress in Language Planning: international perspectives*. Merlin: Mouton, pp. 107-118.
- Hagège, Claude. 1992. *Le souffle de la langue*, Paris: Édition Odile Jacob.
- Jacob, E. Jambes and David C. Gordon. 1985. "Language Policy in France" in *Language Policy and National Unity*, Totowa, New Jersey: Rowmann & Allanheld Publishers.
- Kloss, Heinz. 1969. *Research Possibilities on Group Bilingualism*, Quebec, Centre International de recherche sur le bilinguisme.
- Labrie, Normand. 1993. *La construction linguistique de la Communauté Européenne*. Paris: Honoré Champion Éditeur.
- Michaud, Guy et Alain Kimmel. 1994. *Le nouveau guide France*, Vanves: Hachette.
- Rasmussen, Pia. 1993. *Den franske sproglovgivnings effektivitet*, Specialeafhandling, Handelshøjskolen i København.

Rubin, Joan 1971. "Evaluation and Language Planning" in J. Rubin and B. Jernudd (eds) *Can language be planned?*, Honolulu University Press of Hawai, 217-252.

Fejl! Bogmærke er ikke defineret